

**ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМІСІЇ НАРОДНОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ
У ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ
(1773-1794 рр.)**

**Едуард ВІЛЬЧКОВСЬКИЙ, Анастасія ВІЛЬЧКОВСЬКА,
Володимир ПАСІЧНИК**

*Свентокрижська академія
Гурношленська вища школа педагогічна, Польща*

Мета дослідження. Здійснити аналіз діяльності Комісії Народної Освіти Польщі за двадцятирічний період існування і вивчити її вплив на розвиток національної системи фізичного виховання дітей і молоді.

Анотація. В статті розглянута організаційна діяльність Комісії Народної Освіти (КНО) на протязі 1774-1794 років. КНО відіграла значну роль у створенні та подальшому розвитку фізичного виховання дітей і молоді в Польщі. Це був перший в Європі державний орган, який здійснював контроль над всіма навчальними закладами в країні від шкіл до університетів. Діяльність КНО у галузі фізичного виховання підростаючих поколінь була новаторською не тільки для Польщі, а й для інших західноєвропейських країн в яких в ті часи не було подібних державних організаційних структур.

Ключові слова: фізична культура, фізичне виховання, школа, фізичні вправи, Комісія Народної Освіти.

Постановка проблеми. Розвиток системи фізичного виховання дітей та молоді у XVIII та XIX століттях у Польщі відбувався в тісному взаємозв'язку зі змінами, які мали місце у національній культурі, політиці та суспільстві. У період епохи Просвітництва (XVIII ст.) були розроблені нові гуманістичні концепції освіти та виховання дітей і молоді, які надавали фізичному вихованню одне з провідних місць у гармонійному психофізичному розвитку людини. У педагогічній літературі того історичного періоду більш широко висвітлювалось теоретичне обґрунтування необхідності впровадження різноманітних засобів фізичної культури в систему освіти школярів. Значення і функції фізичного виховання в процесі шкільної освіти розглядались у взаємозв'язку з потребами розвитку підростаючих поколінь та суспільства, зі зміною умов праці та життя населення, потребами оборони країни.

Мета дослідження – здійснити аналіз діяльності Комісії Народної Освіти Польщі за двадцятирічний період існування і вивчити її вплив на розвиток національної системи фізичного виховання дітей і молоді.

Організація та методи дослідження. Дослідження проводилось на базі бібліотечних фондів Варшавської, Краківської, Пьотрков-Трибунальської бібліотек. Нами вивчалися та узагальнювались архівні документи, Постанови Комісії Народної Освіти, наукова та методична література з питань історії розвитку системи фізичного виховання учнів шкіл Польщі у XVIII та XIX століттях.

Результати та їх обговорення. Особливо важливу роль у розвитку польської шкільної освіти, в тому числі і фізичного виховання дітей і молоді, відіграла Комісія Народної Освіти (КНО), яка почала свою реформаторську діяльність у 1773 році. КНО була створена з ініціативи авторитетних представників польського Просвітництва, які були в оточенні короля Польщі Станіслава Понятовського. Це був перший в Європі державний орган, який здійснював у країні контроль над всіма навчальними закладами від елементарних (початкових) шкіл до університетів. Діяльність КНО була новаторською не тільки для Польщі, а й для інших західноєвропейських країн, в яких в ті часи не було подібних державних організаційних структур, які б проводили подібну роботу з освіти та виховання дітей і молоді.

Слід зазначити, що на зміст діяльності та виконавчі функції Комісії Народної Освіти значний вплив мав доробок польських вчених та педагогів, які обґрунтували необхідність введення фізичного виховання до навчальних закладів. Серед них можна назвати С. Конарського (1700-1773), який широко застосовував фізичні вправи і засоби гігієни в школі лицарів С. Поня

товського, реалізуючи авторську програму фізичного виховання, спрямовану на підготовку офіцерів польської армії.

Значення засобів фізичної культури для всебічного розвитку підростаючих поколінь обґрунтували в своїх працях організатори та співробітники Комісії Народної Освіти: А. Каменецький (1737-1784) у книзі “Освіта громадянина” (1774 р.); А. Поплавський (1739-1786) у проєкті “Про впорядкування та вдосконалення громадської освіти”(1774 р.); Г. Пірамовіч (1735-1801) у книзі “Обов’язки вчителя” (1777 р.) та ін. Всі вони вказували на оздоровчі та виховні функції фізичних вправ, а також на тісний взаємозв’язок фізичного виховання з розумовим розвитком та моральним вихованням, підкреслювали придатність здорової та сильної людини як до суспільної праці, так і до захисту своєї Батьківщини.

А. Поплавський в проєкті “Про впорядкування та вдосконалення громадської освіти”, визначаючи важливість фізичного виховання дітей, писав: “Фізичне виховання, яке спрямоване на формування тіла та розвиток сил, повинно бути найпершим, що стосується двох інших видів виховання – морального і розумового, їх у дітей застосовують трохи пізніше” [2, с. 23].

А. Каменецький, один з перших членів КНО, підкреслюючи оздоровче значення фізичного виховання для всебічного розвитку людини, писав, “що до виховання дітей, найголовніше, що повинно зачинатись від самого народження, то збереження і зміцнення здоров’я, як й зміцнення сил та тілобудови” [4, с. 93].

Комісія Народної Освіти перетворила єзуїтські колеґіуми на народні школи (з 1773 р.), провела реформу структури шкіл та змісту навчальних програм, розробила Постанови (Устави), щодо функціонування навчальних закладів; підготувала перший в Європі Шкільний Кодекс, який регулював роботу шкіл в тому історичному періоді. В полі зору проблем навчання та виховання дітей і молоді, які розглядались і реалізувались КНО, значне місце відводилось питанням фізичного виховання.

У перших роках своєї діяльності Комісія Народної Освіти визначила провідні функції фізичного виховання і відмітила його роль у загальному вихованні та навчанні школярів. Воно розглядалось, як інтегральний компонент інтелектуального, морального та суспільного виховання дітей і молоді. В XXV розділі Постанов КНО, який мав назву – “Виховання фізичне” було сформульовано мету фізичного виховання підростаючих поколінь: „Постійною турботою про дитину від перших днів її життя повинна бути турбота про її здоров’я, розвиток сил, намагання збільшувати їх з віком, завжди мати на меті зробити людину щасливою, готувати її до виконання своїх обов’язків, такою є основа фізичного виховання” [3, с. 135].

Реалізація цих завдань була обов’язком не тільки педагогів, а й батьків. На закінчення цього розділу було вказано, що нероздільним є взаємозв’язок виховання морального з вихованням фізичним, це дає суспільству порядну людину, а Вітчизні – доброго громадянина. За думкою істориків педагогіки цей розділ Постанов, в основному, опрацював Г. Пірамовіч, який був тривалий час відповідальним секретарем КНО.

Турбота про зміцнення здоров’я, гармонійний фізичний розвиток, покращення рухової підготовленості дітей і молоді в концепціях освіти КНО виникли з об’єктивних причин. В другій половині XVIII століття, в період розпаду феодального ладу, виникли потреби суспільства в модернізації системи шкільної освіти, з врахуванням інтенсивного розвитку різних галузей науки, в тому числі педагогіки та громадських перетворень у Польщі.

Комісія Народної Освіти не обмежувала свою діяльність лише обґрунтуванням та ствердженням важливості і потреби виконання фізичних вправ дітьми та молоддю. Вона здійснила ряд організаційних заходів, орієнтуючи педагогічну громадськість на впровадження фізичного виховання у всі школи, які були їй підпорядковані, а також рекомендувала широко застосовувати засоби фізичної культури в інших навчальних закладах. Фізичне виховання школярів, яке раніше трактувалось як добровільна їх участь в рекреаційних позаурочних заняттях, було визначено однією з основних форм навчально-виховного процесу і разом з іншими навчальними дисциплінами підлягало контролю з боку КНО.

За фізичне виховання в школах відповідальними перед КНО були так звані директори, які організовували та проводили з учнями рухливі ігри, різноманітні фізичні вправи в залежності від

матеріальної бази школи, наявності гімнастичного майданчика, кліматичних умов даного регіону, її розташування та ін. Перед початком роботи в школі директор повинен був довести представникам комісії своє розуміння (спеціальні знання), стосовно методики виховання учнів та навчання їх фізичних вправ. Можна вважати, що це були перші польські вчителі фізичного виховання в школі.

У стислій програмі навчання фізичних вправ, яка пропонувалась для шкіл КНО, були узагальнені засоби, що рекомендувались в попередньо виданих публікаціях С. Канарського, Я. Кітовича, Г. Пірамовіча та ін. Фізичні вправи (біг на швидкість та витривалість, метання предметів, піднімання гантелів, стрибки через перешкоди та ін.) і рухливі ігри проводились, в основному, на свіжому повітрі і були спрямовані на комплексний розвиток в учнів рухових якостей, їм також рекомендувались фехтування, їзда на конях та плавання. Рекомендовані засоби фізичної культури повинні були не тільки забезпечити дітям та молоді всебічний фізичний розвиток, зміцнити їхнього здоров'я, а й підготувати юнаків до військової служби.

В Постановах КНО є рекомендації такого змісту: "Щоб кожного навчального дня було визначено час на рухливі ігри, а під час рекреації (в позаурочний період) та канікул вправи для розвитку сили, спритності, швидкості, виховання дисципліни, мужності, відваги, рухливі ігри повинні забрати цілий час "[4, с. 94].

Щоденні рекреаційні форми, основним змістом яких були рухливі ігри, відбувались в період осені, весни та влітку, коли погодні умови сприяли їхньому проведенню, організовували їх з учнями після обіду. В підрозділі Постанов КНО "Час вільний від навчання" було записано, що їх належить організовувати два рази на тиждень, а кожного дня директора з учнями повинні обов'язково виходити на прогулянки, не зважаючи на погодні умови. Були також розроблені рекомендації щодо проведення рухливих ігор під час рекреації школярів, визначені найбільш корисні з них, які сприяють розвитку у школярів спритності, швидкості, сили та мужності.

Велику увагу Комісія Народної Освіти приділяла проведенню шкільних екскурсій (одноденних туристичних походів), вважаючи, що вони мають значну цінність для учнів з позиції рекреаційної, оздоровчої та пізнавальної. Застосування в школах таких екскурсій знайшло багато прихильників серед педагогів та лікарів, які підтримували ініціативу вчителів в організації цих оздоровчо-пізнавальних заходів з учнями різних вікових груп.

У своїй діяльності КНО певну увагу приділяла вирішенню питань гігієни і, як наслідок, було широке застосування її засобів для покращення здоров'я школярів. В цьому плані здійснювались заходи щодо поліпшення гігієни шкільних будинків та класних приміщень (привітрювання, освітлення, забезпечення учнів столами та стільцями відповідно до їх ростових параметрів та ін.), а також дотримання правил особистої гігієни кожним учнем. До навчальних планів шкіл було введено предмет "Про збереження здоров'я". В Постановах КНО подавались рекомендації для вчителів та батьків стосовно їхнього ознайомлення з вимогами шкільної гігієни, щодо навчально-виховного процесу в школі, а також реалізації їх в домашніх умовах. Вчителів були зобов'язані контролювати побут своїх учнів.

Комісія Народної Освіти не обійшла своєю увагою також і виховання дівчат. Слід зазначити, що в цей історичний період навчання дівчат в Польщі було занедбане, загальноосвітніх шкіл для них не було. Навчання та виховання проводилось у власних домах в індивідуальному порядку, запрошуваними педагогами (в заможних сім'ях) та під опікою матерів, а також в костелах. Від другої половини XVIII століття серед заможних громадян (в основному шляхти) стало модним віддавати дівчат на навчання у пансіони (типу шкіл-інтернатів). За рекомендацією КНО в цих навчально-виховних закладах фізичне виховання мало характер гігієнічно-рекреаційний і, в основному, було скеровано на охорону та зміцнення здоров'я вихованок. До змісту рекреаційних занять входили прогулянки, а також рухливі ігри на свіжому повітрі. У більшості пансіонів обов'язковим було навчання дівчат бальним танцям (мазурка, краков'як та ін.).

Узагальнюючи діяльність Комісії Народної Освіти, можна визначити наступні основні позиції щодо реалізації вимог фізичного виховання школярів, які були розглянуті в її Положеннях:

1. Конкретизація завдань та визначення місця фізичного виховання в загальному навчально-виховному процесі школярів.

2. Визначення оптимальних засобів фізичної культури для дітей та молоді, які б забезпечували їх всебічний розвиток, зміцнення здоров'я та впливали на виховання позитивних рис характеру особистості.

3. Обґрунтування важливої для суспільства функції фізичного виховання – підготовки юнаків до захисту Батьківщини.

4. Реалізація системи фізичного виховання в тісному взаємозв'язку з моральним, розумовим та суспільним вихованням.

Ці позиції було покладено в основу всіх наступних концепцій про подальше удосконалення системи фізичного виховання школярів, які розроблялись у подальших роках.

Велика заслуга КНО в галузі фізичного виховання полягала не тільки в обґрунтуванні важливості обов'язкового виконання дітьми та молоддю фізичних вправ і впровадження їх до польських шкіл, а також в новаторському, на цей історичний період, підході до цієї виховної системи, з позиції всебічного виховання громадянина-патріота своєї Вітчизни.

Постанови Комісії Народної Освіти не були повністю реалізовані в XVIII столітті. Перший в Європі уряд шкільної освіти був джерелом творчих ідей для подальшого розвитку теорії і практики фізичного виховання в XIX та на початку XX століття. Спадщина КНО про фізичне виховання дітей та молоді понад 100 років впливала на розвиток науки в цієї галузі. В історії польського шкільництва є багато прикладів, коли після завершення діяльності КНО (1794 р.) фізичне виховання продовжувало залишатись в школах одним з головних складових навчально-виховного процесу учнів. Прикладом цього може бути Волинська гімназія в м. Кременець, програма якої передбачала значний обсяг фізичних вправ у навчальному режимі учнів.

На переломі між XIX і XX століттями до спадщини Комісії Народної Освіти в галузі фізичного виховання дітей і молоді звертались майже всі вчені педагоги, які розробляли свої концепції з цього розділу навчально-виховної роботи та видавали методичні публікації: Г. Йордан, Я. Давид, С. Карпович та ін. Новаторські педагогічні ідеї, щодо всебічного виховання дітей і молоді, які підтримувала та пропагувала КНО були джерелом для подальшого творчого розвитку теорії і практики фізичного виховання підростаючих поколінь. Навіть на з'їзді вчителів в 1919 році, коли Польща вже отримала незалежність, мали місце посилення на Положення КНО щодо фізичного виховання школярів. Це було зафіксовано в рішеннях з'їзду, де рекомендувалось обов'язкове проведення двічі на тиждень рекреаційних занять після обіду зі всіма учнями шкіл різних типів.

Висновки

1. Створення Комісії Народної Освіти (КНО) відіграло позитивну роль у впровадженні засобів фізичної культури у навчально-виховний процес учнів всіх типів польських шкіл.

2. Комісія Народної Освіти визначила функції фізичного виховання і відмітила його провідну роль у загальному вихованні та навчанні школярів. Воно розглядалось як інтегральний компонент інтелектуального, морального, естетичного та суспільного виховання дітей та молоді.

3. Система фізичного виховання школярів, яка пропонувалась Комісією Народної Освіти, включала в себе найбільш ефективні на той історичний період, форми і засоби фізичної культури, що були обґрунтовані в працях засновників КНО – А. Каменецьким, А. Поплавським, Г. Пірамовічем та ін.

4. Постановою КНО в польських школах була введена посада педагога (директора), який відповідав за організацію фізичного виховання з учнями. Вони були першими вчителями з цієї спеціальності у Польщі.

5. Велику увагу КНО приділяла вирішенню питань гігієнічного виховання учнів в школі та сім'ї. Вона розробляла заходи щодо поліпшення санітарно-гігієнічного стану шкільних будинків, класних приміщень, а також дотримання вимог особистої гігієни кожним учнем. Згідно її Постанови до навчальних планів було введено предмет "Про збереження здоров'я", він майже на 200 років випередив впровадження валеологічного виховання в навчальних закладах Європи.

Література

1. *Gaj J., Hądzielek K., Dzieje kultury fizycznej w Polsce*, AWF im. E. Piaseckiego, Poznań 1997, – 110 s.

2. *Hądzielek., Wroczyński R.* (pod red.), *Spuścizna Komisji Edukacji Narodowej w dziedzinie wychowania fizycznego*, Warszawa 1978, – 209 s.

3. Ustawy Komisji Edukacji Narodowej, Lwów 1923, 168 s.
4. *Wroczyński R.*, Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu, Wrocław 1985, – 259 s.
5. *Woloszyn S.*, Dzieje wychowania i myśli pedagogicznej w zarysie, Warszawa 1964, – 457 s.

**ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КОМИССИИ НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
ПОЛЬШИ В ОБЛАСТИ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ И МОЛОДЕЖИ
(1774-1794 гг.)**

**Едуард ВИЛЬЧКОВСЬКИЙ, Анастасия ВИЛЬЧКОВСКАЯ,
Владимир ПАСИЧНИК**

*Свентокржиская академия
Горношленская высшая педагогическая школа, Польша*

Цель: Провести анализ деятельности Комиссии Народного Образования Польши за двадцатилетний период существования и изучить ее влияние на развитие национальной системы физического воспитания детей и молодежи.

Аннотация. В статье рассмотрена организаторская деятельность Комиссии Народного Образования (КНО) на протяжении 1774-1794 г.г. КНО сыграла значительную роль в создании и дальнейшем развитии системы физического воспитания детей и молодежи в Польше. Это был первый в Европе государственный орган, который осуществлял контроль над всеми учебными заведениями от школ до университетов. Деятельность КНО в области физического воспитания подрастающих поколений была новаторской не только для Польши, а также и для других западноевропейских государств, в которых в тот период не было подобных государственных организационных структур.

Ключевые слова: физическая культура, физическое воспитание, школа, физические упражнения, Комиссия Народного Образования.

**ORGANIZATIONAL ACTIVITY OF THE COMMISSION ON PEOPLES EDUCATION
OF THE SYSTEM OF PHYSICAL EDUCATION OF POLISH CHILDREN
AND YOUTH BETWEEN 1774-1794**

**Edward WILCZKOWSKI, Anastasia WILCZKOWSKA,
Volodymyr PASICHNYK**

*Swietokrzycka akademia
Gornoszlanska wyzsza szkola pedagogiczna, Poland*

Abstract. The article upon the organizational activity of the Commission on Peoples Education (Komisja Edukacji Narodowej – K.E.N.) between 1774-1794. This Commission played a significant part in the development of the system of physical education of Polish children and youth. In Europe, this state authority which exercised control over all educational establishments, from schools to universities. The Commissions activity in the sphere of physical education of growing generations was innovatory not only for Poland, but also for other West-European countries, which at the time, did not possess such state organizational bodies.

Key words: physical culture, physical education, schools, physical training, Commission for People's Education.